

HEEMKUNDEKRING GROESBEEK

NIEUWSBRIEF 16

verschijnt twee keer per jaar

mei 2015

jaargang 10

COLOFON

**Uitgave van de Vereniging
Heemkundekring
Groesbeek**

Redactie:

Sjef Schmiermann
Bram den Boer
Jan Norp

Archiefonderzoek:

Gerrie G. Driessen

Fotografie:

Fotoarchief
Heemkundekring
Gerrie Driessen, Jan Norp

Opmaak:

Jan Norp

Redactieadres:

Gen. Gavinstraat 48
6562 ML Groesbeek
tel 024 397 2118

Abonnement

aanvragen via
denboer.bram@gmail.com

© **Heemkundekring
Groesbeek**

Torens van Groesbeek (7)

**Klokkentoren bij
Uitvaartcentrum Sion
(tot in 2002 de
parochiekerk van de
H. Gerardus Majella)**

ACTUALITEITEN-ACTIVITEITEN

ERFGOEDBERAAD BERG EN DAL (voorheen MUG)

Millingen a/d Rijn,

Ubbergen

Groesbeek

In de ledenvergadering van 25 november 2014 werd al melding gemaakt van een vorm van afstemming en samenwerking tussen erfgoedorganisaties in Millingen a/d Rijn, Ubbergen en Groesbeek.

In verband met de per 1 januari 2015 samengevoegde MUG-gemeente werd op 3 februari j.l. een kennismakingsgesprek gevoerd met de nieuwe cultuurwethouder Eric Weijers. Als vervolg op dat overleg werd afgesproken, dat de betrokken erfgoedorganisaties een standpunt zouden innemen over respectievelijk wat we onder lokaal erfgoed verstaan, over de vorm van het structureel overleg met de gemeente en over de opstelling van een meerjarig lokaal erfgoedbeleid.

Erfgoedbeleid op lokaal niveau zal hoofdzakelijk blijven bestaan uit monumentenbeleid, archeologie en oog voor cultuurhistorische landschapselementen. Wat het structurele overleg met de gemeente betreft hebben de organisaties gezegd de voorkeur te geven aan een klankbordgroep expliciet voor erfgoedbeleid. Bij de opstelling van een meerjarig gemeentelijk erfgoedbeleid willen de organisaties graag (samen met de gemeente) een actieve inventariserende en inhoudelijke rol spelen, te meer omdat bij die organisaties een schat van expertise aanwezig is.

Deze standpuntbepaling is intussen ter kennis gebracht van de nieuwe monumentenambtenaar mevrouw Marga Jetten voor nadere afstemming, alvorens daarover met de wethouder in debat te gaan.

Tot slot: de erfgoedorganisaties geven - wat de afstemming en onderlinge samenwerking betreft - er voorlopig de voorkeur aan om enkele malen per jaar bijeen te komen en bij te praten. Zij zijn geen voorstander van een geformaliseerd samenwerkingsverband, zoals een koepelstichting.

gemeente
Berg en Dal

2016

Het huidige pand op de hoek van de Kerkstraat en de Dorpsstraat heeft in de loop van de jaren een stoet aan gebruikers voorbij zien trekken. Momenteel zetelen er een boekhandel, een modewinkel en een notaris-kantoor. De bouwvergunning van het postkantoor werd verleend in 1908. Het is een ontwerp van Rijksbouwmeester C.H. Peters en geheel in de stijl van de 'postkantorengotiek'. Eerste directeur is de in juni 1909 uit Didam afkomstige P.J.H. Jenniskens. Het postkantoor blijft op deze plek gevestigd tot 1938 om vervolgens te verhuizen naar een nieuw en kleiner pand aan de Molenweg (waarin thans een fysiotherapie).

Tijdens de mobilisatie vonden grensbewakingstroepen in het leegstaande gebouw onderdak en na 10 mei 1940 nam de *Wehrmacht* het pand over. In dezelfde tijd worstelde het gemeentelijk apparaat al jaren met ruimtegebrek. Talloze plannen om het bestaande gemeentehuis aan de Pannenstraat grondig te verbouwen werden ontwikkeld en besproken. De knoop werd pas doorgehakt met de komst van de nieuwe burgemeester Jhr. R.M.J.F.L. van Grotenhuis. Hij liet begin 1942 het oog vallen op het voormalige postkantoor. In juli 1942 kocht de gemeente het voor de som van f 12.700,- Een gedurfde zet van de burgemeester, want in het koopcontract staat:

'De staat garandeert niet dat het verkochte door de Duitse bezettingsautoriteiten is vrijgegeven, zodat de gemeente wat dit betreft op eigen bate en schade koopt.'

De koop pakte goed uit en het pand werd, zij het duurder en luxer dan begroot, door gemeentearchitect P. Leenders verbouwd tot gemeentehuis. Hij gaf het neogotische gebouw een eigentijdser aanzien door de principes van de Delftse School erop toe te passen en het torentje af te breken. In de zomer van 1943 vond de verhuizing plaats en namen de ambtenaren hun intrek in het nieuwe

Het pand als gemeentehuis in 1950

KENT U HEM NOG? PIET JACOBS 1907 – 1992

Piet Jacobs, in Groesbeek bekend als Piet de Köster, zag het levenslicht in een Groesbeeks middenstandsgezin. Als zoon van de koster en begiftigd met muzikaal en organisatorisch talent werd hij opgemerkt door pastoor Rovers (1912 - 1935), die hem naar de pas opgerichte Kerkmuziekschool in Utrecht stuurde, waar Jacobs les kreeg in het bespelen van het kerkorgel. In september 1928 volgde hij zijn vader op als koster van de nieuwe Cosmas & Damianuskerk, die 1922 in gebruik was genomen, en werd hij benoemd tot directeur van het kerkkoor St. Caecilia en tot organist.

Vijftig jaar luisterde hij met zijn talent talloze missen en vieringen op. Bepaald niet van eigenzinnigheid ontbloot, speelde hij tussen de Gregoriaanse gezangen door met regelmaat een meer profane melodie, wat tot gefronste wenkbrauwen leidde bij pastoor Rovers. Blijkbaar kon hij bij deze markante en strenge man een potje breken, want even voor Rovers' dood, overhandigde hij Jacobs een horloge met inscriptie. Mogelijk ook te danken aan het feit dat Jacobs als chauffeur van de pastoor fungeerde. Zo reed hij Rovers elk jaar tijdens de Groesbeekse kermis naar zijn geboorteplaats Aarle-Rixtel. Rovers ontvluchtte de kermis om in Aarle-Rixtel te bidden voor 'de zondaars in Groesbeek', aldus de pastoor in zijn Memoriale. In 1946 was Jacobs een van de oprichters van het 'Groesbeek Mannenkoor'. Tot 1955 dirigeerde hij dit koor, dat in 1962 werd omgedoopt tot 'Groesbeeks Gemengd Koor'. Naast zijn muzikale activiteiten is Jacobs in Groesbeek vooral bekend geweest als eigengereide winkelier van de 'Eerste Groesbeekse Kantoorboekhandel'. Hij vestigde zijn zaak in 1931 in het nog steeds bestaande pand op de hoek bij het begin van de Dorpsstraat en het 'Holverklefke', schuin tegenover de Cosmaskerk. In 1972 sloot hij zijn zaak, die hij samen met zijn echtgenote Truus Jacobs-Van Bernebeek runde. De inventaris ging over naar Jos Hagemans, die aan de Kloosterstraat een nieuwe, grotere kantoorboekhandel opende. Piet Jacobs werd 84 jaar.

100 JAAR GELEDEN ANNEXATIE KWAKKENBERG IN 1915

Op 1 januari 2015 was de fusie van de gemeenten Millingen a/d Rijn, Ubbergen en Groesbeek een bestuurlijk feit en werden de plaatsnaamborden voorlopig aangepast. Precies honderd jaar geleden, op 1 januari 1915, vond ook een herziening van de gemeentegrens plaats. Op die datum verloor de gemeente Groesbeek een gebied dat omsloten werd door de Groesbeekseweg, de Postweg, het Hengstdal, de Berg en Dalseweg, de Kruisweg, de Berkenlaan en zo langs een lijn dwars over het terrein van het huidige zorgcentrum 'Vijverhof' naar de Sophiaweg. Het betrof 158 hectare met ruim tweehonderd veelal kapitaalkrachtige inwoners.

Het was een aderlating, die niet zonder slag of stoot, geschiedde. Al in 1899 zag de gemeente zich geconfronteerd met de expansiedrang van het snelgroeende Nijmegen. Vanwege de toekomstige behoefte aan bouwgrond had de gemeente Nijmegen haar oog laten vallen op veertig hectare in Ubbergen en 480 hectare in Groesbeek. Het gemeentebestuur protesteerde onmiddellijk, vooral omdat de gemeente de belastinginkomsten van het gebied niet kon missen. Ook de burgerij liet zich niet onbetuigd. In een brief aan koningin Wilhelmina tekenden 26 inwoners van Berg en Dal bezwaar aan tegen de plannen.

Zij vreesden dat aansluiting bij Nijmegen tot een hogere belastingdruk zou leiden.. Al dan niet onder de indruk van deze protesten maakte Nijmegen pas op de plaats, althans tijdelijk, want in 1905 verscheen een nieuw, minder verregaand plan voor de annexatie van 'slechts' 158 hectare.

Het café Groenewoud op de hoek Postweg – Groesbeekseweg lag tot 1915 binnen de Groesbeekse gemeentegrens

Dat voorstel kreeg de steun van Provinciale Staten, die Groesbeek mededeelden dat deze grenswijziging op 1 januari 1909 zou ingaan. Onmiddellijk installeerde de Groesbeekse gemeenteraad een commissie, die in haar bevindingen de vloer aangeveegde met de Nijmeegse plannen. De raad stemde in 1908 unaniem in met de conclusies van de commissie en besloot Gedeputeerde Staten daarvan in kennis te stellen. Vanaf dat moment belandde de zaak in een jarenlange impasse. In 1911 bezocht de minister van Binnenlandse Zaken Groesbeek en daarmee lag de zaak in 'Haagse handen' Dat was het signaal om op nationale en regionale schaal steun te zoeken voor de Groesbeekse positie door o.a. brieven te sturen naar katholieke dagbladen als De Tijd, De Maasbode en De Gelderlander, waarin een zekere 'X', vermoedelijk de in 1913 aangetreden gemeentesecretaris A.C. Luijben, protesteerde tegen de 'schreeuwende onrechtvaardigheid' van de voorgenomen annexatie. 'De stem van Groesbeek', aldus X, 'schijnt echter die van een roepende in de woestijn te zijn'. Het kleine hondje moge keffen, maar wie is er voor bevreesd? Nijmegen tegenover Groesbeek, de stad tegenover het dorp, de reus tegenover de dwerg'. Ondanks alle inspanningen en als laatste wanhoopsactie een brief aan alle Tweede Kamerleden met het verzoek 'dit grootste onrecht' niet te legitimeren, viel het doek toen de Kamer in juni 1914 instemde met de annexatie, die op 1 januari 1915 een voldongen feit was.

Zie ook Toon Bosch & Sjef Schmiermann, *'In het welbegrepen belang der gemeente'* Lokaal bestuur in Groesbeek ca. 1750 – heden. Groesbeek/Nijmegen 2014.

SPOREN UIT HET VERLEDEN GROESBEEK 1040-2015 (925 JAAR BEKEND)

Op 27 mei 2015 is het precies 975 jaar geleden dat in een oorkonde voor het eerst melding wordt gemaakt van het bestaan van Groesbeek. In deze (schenkings)oorkonde staat dat Sindicho van de Duitse Koning een grote boerderij (een zogenaamde Koningshoeve) krijgt in Gronspech. Dit is de oudste benaming van wat later Groesbeek is gaan heten. (*Grons/Groes betekent drassig grasland en pech doelt op beek*). Genoemde Sindicho is waldvorster en houdt toezicht op een groot bosgebied. Die Sindicho zou een voorvader zijn van de latere Heren van Groesbeek, een riddersgeslacht. Deze Heren van Groesbeek krijgen in de 14^e eeuw de titel van Waldgraaf van het Rijkswald.

Groesbeek als nederzetting werd vanaf eind 10^e/medio 11^e eeuw langzaam zichtbaar. De hiervoor aangehaalde Koningshoeve heeft zeer waarschijnlijk (als een tufstenen gebouw) gestaan nabij de Hoflaan op de locatie van het huidige zijstraatje Kasteelhof. Uit diezelfde tijd dateert het eerste (zaal)kerkje, bij de bron van de Groesbeek, later in fasen vergroot en uiteindelijk resulterend in de huidige protestantse kerk aan de Kerkstraat. De nederzetting groeide uit in de daaropvolgende eeuwen.

Er verscheen in 2 fasen (in 1265 en in 1301) een woontoren op een omgracht terrein (op de locatie van de Mariënstate aan de Hoflaan) en er verrees een flinke boerderij in de buurt van die woontoren(s). In dezelfde tijd werd agrarische bebouwing gerealiseerd aan de zuidzijde van de huidige Kerkstraat, vlakbij de kerk zelf. Even na 1500 werd op de locatie van de Koningshoeve een heus kasteel met twee forse torens door de Heren van Groesbeek neergezet. Dat kasteel werd vervolgens in 1770 vervangen door het Rent(meesters)huis, omdat de Heerlijkheid Groesbeek had opgehouden te bestaan en het territorium in bezit was gekomen van de Provincie Gelderland (de Gelderse rekenkamer).

Tot zover een stukje oudste geschiedenis van ons dorp Groesbeek. Een dorp dat dankzij de bron van de Groesbeek en deze beek zelf voldoende interessant bleek om tot een dorpse gemeenschap uit te groeien.

